

Historické povesti so zemianskou tematikou

Jadrom Kalinčiakovej literárnej tvorby sú historické povesti, v ktorých kreslí pravdivé obrazy zo života slovenských zemanov. Z minulosti si vyberal obdobia, v ktorých uhorské zemianstvo bojovalo na strane pokroku (napr. obdobie panovania kráľa Matiaša, obrana vlasti proti Turkom, časy rákóciovských bojov proti Viedni).

Kalinčiak sa nesnaží svoje postavy zemanov idealizovať, vykresľuje ich pravdivo, realisticky. Často využíva i jemnú iróniu a láskavý humor. K historickým povestiam predstavujúcim život a mentalitu slovenského zemianstva patria napr. prózy Milkov hrob (1842), Svätý Duch (1848), Knieža liptovské (1852), Orava (1870). V popredí povestí nie sú historické udalosti, ale realistický obraz života zemianstva v minulých storočiach. Povesti vynikajú majstrovsky podanými zemianskymi typmi.

Reštavrícia

Vrcholným dielom Jána Kalinčiaka je povesť Reštavrícia (1860) s podtitulom Obrazy z nedávnych časov. Reštavrícia patrí medzi základné a najobľúbenejšie diela slovenskej prózy. Je to humoristický a satirický obraz župných volieb v prvej polovici 19. storočia, takzvaných reštavrícií. Kalinčiak v tomto diele zobrazil zanikajúci svet zemanov. Je to jediná Kalinčiakova próza, ktorá má humoristický charakter a šťastné zakončenie. Jej dej je zasadený do nedávnej minulosti (30. roky 19. storočia). Chýbajú v nej typické romantické konflikty a v niektorých znakoch má už bližšie k realizmu než k romantizmu.

V 30-tych rokoch 19. storočia sa už blížil neodvratný pád zemianstva, ale predsa ešte z času na čas ožívala ich bývalá sláva. Takouto príležitosťou boli aj reštavrície, čiže župné voľby. **Pred rokom 1848 právo voliť mala iba šľachta, teda aj drobní šľachtici – zemania. Zemianske rodiny už v tomto čase boli nemajetné, chudobné, z ich bývalých majetkov nezostalo nič. I keď zemania vyšli na mizinu, boli veľmi hrdí a pyšní na svoj pôvod a na svoje privilégia, sedliakmi pohrdali a vyvyšovali sa nad nich. Keďže boli chudobní, pri reštavríciách predávali svoje hlasy tej strane, ktorá ich viac krmila, opíjala a podplácala.**

Kalinčiak predvádza celý rad takýchto „pánov bratov“, ktorí chudobneli a strácali majetky, lebo „sa odučili orať a priučili sa poháriky hore a dolu dvíhať“. Boli záhaľčiví, malicherní, urážliví a nafúkaní. Tvárili sa dôležito, hoci boli takmer bedármi.

Dej *Reštavrície* je jednoduchý. Jej jadrom sú príbehy (obrazy) z príprav na voľby v Záhorskej stolici. Konflikt a zápleтка sa vytvára medzi troma zemianskymi rodinami – medzi rodinou Bešeňovských, Levických a Potockých.

Úrad vicišpána chcú získať Adam Bešeňovský a Ján Potocký. Oba kandidáti si získavajú hlasy voličov hostinami, pijatikami a podplácaním kortešov. Zemania sľúbia svoje hlasy vždy tomu, kto im viac zaplatí. Taký je aj hlavný korteš Matiaš Bešeňovský, ktorý sa dá podplácať obidvoma stranami (za 100 zlatých zradí svojho príbuzného Adama Bešeňovského a potom za 200 sa vráti na jeho stranu ospravedlňujúc pred ním svoju zradu biedou a dlžobami, lebo v gazdovstve mu ide všetko „ako v lete na saniach“).

jadro (čoho)
- magva, lényege, veleje

župa
- vármegye
zanikajúci svet
- letűnőfélben levő világ

neodvratný pád
- elkerülhetetlen bukás
vyšli na mizinu
- tönkrementek, koldusbotra jutottak
pôvod - származás
privilégia - kiváltságok
pohrdáť (kým, čím)
- megvet valakit, valamit
vyvyšovať sa - fölényeskedik
podplácať - megveszteget
záhaľčivý - henyéltő, lustálkodó
malicherný
- kicsinyes, szőrszálhasogató
urážlivý - sértődékeny
tvárili sa dôležito
- fontosnak tettették magukat
bedár - koldusszegény

kandidát - jelölt
pijatiky - ivászatok

dížoby
- adósságok